

מילחמה. איך אלפים נמלטו מעכו לכי"ר רות. במילחמת 1948. איך הכל נשכח — מלבד הרצון לשמור על החיים היקרים. "או, בתוך פחד־המוות מפני המילחמה, לא חשבו הפליטים שברחו על העתיד. הם לא ידעו שלא ירשו להם לחזור — ושהם יישארו ללא בית."

טרגדיה נוספת

אז, ב־1967, חזרה הטרגדיה ופקדה את ריימונד ועמה. "כזה גורלנו," פו"ר רשת ריימונד ירה. "להיות במילחמות — ולהפסיד בהן. אני שונאת מילחמות. בשבילי מילחמה זה לאבד את ביתי. את קרובי־משפחתי. ידידים אהובים, והעיקר — את מולדתי."

"כשצעדתי ברחובות שכם הבורעים, אחי רי המילחמה, צייתי לבכות. עוד פעם הוכינו. עוד פעם איבדנו חלק ממולדתנו. והישראלים — מה הרוויחו הם מהמילחמה? חמה? האם היא תביא שלום? הטרגדיה נשארה. השינאה והעצב נשארו. אנשים ש" לקחו מהם את ביתם — אינם יכולים להשלים."

ריימונד למדה מאמה להיות שליחת־ציי בור. כאשר התייצבה בפני קציני־הממשל

"אמרים שהחולשה היא תכונה נשיית. זה לא תמיד נכון. אני והחברה שלי היינו הכי פחות נפחדות. היו איתנו במכונית כמה גברים. שהתלו אלינו. הם אמרו לי שהם רועדים מפחד. כשלכל אורך הדרך צנחנים, וחוט־יטילי, ושריפות."

"צריך לזכור שאלה היו השעות הראשונות אחרי המילחמה. איש לא ידע למה לצפות מהחיילים הישראלים."

"אל תיפגשי עם הח"כ!"

אירגוני המחבלים איימו עליה. אחי דים מבני־עיריה ראו בה עושת־צרות. איך התייחס אליה הממשל הישראלי? "לא שתקתי להם." מגיבה ריימונד ב" תקיפות. "יצאתי למילחמה נגד קשר־השתיקה, כאילו הכל טוב בשכם. הזעקתי את ח"כ אורי אבנרי לבוא לשכם. להיפגש עם תושבים, לשמוע אותם. אחר־כך באו גם אנשים מכל העולם. הקשר נקרע."

"הודיעו לי מהממשל להפסיק להיפגש עם אבנרי. הוא חבר־כנסת בתל־אביב, לא בשכם. אמרו לי. אסור לו לבוא הגנה. אם אמשך לעשות צרות, יגרשו אותי לירדן. אך אני ממשיכה להיפגש איתו. למי

הגנה, שיספר בעלי מה קרה לנו, כשחזרנו לגדה."

דאוד ג'בראן טאויל נראה כג'נטלמן בריטי טיפוסי. לבוש חליפה ועניבה. למרות החוס הכבד, נעליו נוצצות כראוי. אין הוא מוכן להצטלם יחד עם אשתו, בשיבתו שם בכורסתו בסלון המרווח של הווילה המשפחתית: "אני מנהל בנק." מסביר הוא, "ובנק לא עושים פוליטיקה." אולם לספר — ברצון: "כשהישראלים על הגשר שמעו שחזרנו מביקור ברוסיה, הם שלחו אלינו יהודי שעלה לא מזמן משם. שאלתי אותו מדוע עלה. משום ש אני התרשמתי שזו מדינה יפה. הוא ענה לי בשאלה: 'אתה גר בבית שלך, או אצל שכנים?' שאל אותי. בבית שלי, ענית לך. 'בשכם'. לא, הוא השיב לי. הבית שלך לא פה. הבית שלך שם. בירדן."

המושל התנצל

אוד טאויל אינו מוכן לדבר פו"ר לטיקה. ריימונד טאויל בהחלט כן. האם לדעתה קרוב השלום היום יותר מאשר לאחר המילחמה? "כן, בלי ספק." השיבה ריימונד. "בגלל שאנו במגע עם כל הזמן עם הישראלים. אבל המצב בכל זאת חמור מאוד. הישראלים לקחו אדמות של ערבים. עם דבר כזה אי־אפשר להשלים. כמו שאי־אפשר להשלים עם מה שאומרת גולדה מאיר, כאילו לא קיים עם פלסטיני."

"בכלל אינני מבינה מדוע הישראלים מנפחים כליכך את הדברים. מדוע צריכים הם לטעון שאי־אפשר להסכים להחזרת הפליטים מ־1948 — מפני שאם כולם יחזרו, הם יציפו את הארץ."

"לפי דעתי, ולפי מה שאני שומעת בחורגי פלסטינאים, אין לצפות שיותר מעשרה עד 15 אחוז מהפליטים יחפצו לחזור. עברו כבר 25 שנה. אנשים הסתדרו בארצות ערביות אחרות. הקימו להם בתים חדשים."

"מלבד זה, צריך לזכור שבישראל לא כל־כך נוח להיות. לדוגמה — היוקר הגורא פה. איווח־צצהריים במלון הילטון ב"דובאי לשבעה אנשים עלתה לנו 13 דולרים ירדניים. כמה תעלה ארוחה כזאת בהילטון תל־אביב?" "האם את מאמינה שפעילותך אכן תרומת?"

לריימונד אין הספק הקל ביותר: "הגנה שקרה למשל אחרי חמשת חב"רים ש"י"ה הפגינו נגד הרעלת האדמות בעק"רה. הלכתי לבית־המישפט עם משלחת נשים כדי למסור להם את הערכתנו. כל שהגענו, היתה הוראה: לא להרשות לריימונד להיכנס. הלכתי למושל הצבאי: זאת הדמוקרטיה שלכם? שאלתי אותו. מייד שלח אותי קצין כדי שיתנו לנו להיכנס לבית־המישפט. והקצין מסר לי גם את התוצאות של המושל."

פגישה

בחמש בבוקר

עם אחרת, אירגנה ריימונד פגישה בין כמה מתושבי עיריה לבין אורי אבנרי, כדי שאלה ידווחו לו על המתרחש בשטחים. בשיחתם הטלפונית, קבעו השניים את הפגישה לתשע בבוקר, בבניין העירייה. "גייסתי את האנשים." נזכרת ריימונד. "הם ישנו במשך הלילה בבניין העירייה. אבנרי הגיע בחמש בבוקר, וקיים את הפגישה איתם. לקראת תשע הופיעו קציני־הממשל, הודיעו שיש להם הוראות שלא להרשות לאבנרי להיפגש עם ה"אנשים."

ריימונד מאמינה בהישגים קטנים כאלה. היא יודעת שדרך ארוכה מורכבת מהרבה פגישות קטנות. היא אינה נרתעת מהקשיים המוערמים נגדה. מירצה הבלתי־ינדי לה מסוגל לגבור על כל קושי. כאילו אין די לה בביתה, בעלה, חמשת ילדיה ופעמי לותה הציבורית — היא גם לומדת בנוסף באוניברסיטה העברית בירושלים (ספרות אנגלית, פרמטרי ועברית). אולם הדרך ארוכה, והצעדים שהיא עושה קטנים. הפיתרון רחוק. כיצד היא רוצה את זה?

ריימונד מיישירה מבט תקיף: "הישראלים לים חייבים להבין." היא אומרת בשקט. "שהפלסטינאים לא יישקו ולא ישלמו עד שלא תהיה להם מדינה משלהם. לצד מדינת־ישראל, חייבת לקום מדינה פלסטינית." "ואחרי שתקום, יגיע הזמן לחשוב על מדינה משפתת."

עושה עור הנמר

ריימונד טאויל יכלה בהחלט להסתפק בתפקיד השיגרת של אחת מנשות־הצמרת של שכם. בעלת גיזרה שקשה למצוא אצל אף אחת מנשות־הצמרת של שכם. עיניים ירוקות וקודות, והשכלה רחבה, היה בידה של אשת־הבנקאי המוכבוד, השלטת בוילה מפוארת, להצטמצם בדלת אמותיה ולטיפול בילדיה. ריימונד טאויל, הנמרה הלוחמת משכם, בחרה לטוסק בעסקי ציבור, השפה עצמה לביקורת, איזמים וסכנות מכל הצדדים.

בשכם, למחרת הכיבוש, עמדה לנגד עיני ניהל דמותה של אמה.

האם, כריסטמס, התייצבה גם היא בפני המושל הצבאי הישראלי הראשון של עכו, מייד לאחר מלחמת־השיחור, תבעה ממנו עזרה מיידית להפעלתם מחדש של בתרי חולים בעיר. לפני־כן, בעיצומם של הקרבנות על העיר, סיכנה חייה ברחובות המופגזים, היתה בין המתנדבות שאספו פצצות עים מתרחבות, עזרה למנתחי הצלב האדום בחדר־הניתוחים.

הגברים

רעדו מפחד

ריימונד, שנודדה במדינת ג'ורג'יה, הגיעה לעכו בת 18. הפכה מייד לפעילה לתיצבור. ב־1952, היתה בין הפעילות שהקימו את סניף ויצ"ו בעיר. ריימונד, שנילדה לתוך אורח־חיים זה, המשיכה בו כמובן מאליה: "בשבילי, זה מובן מאליה לעזור לסובלים." היא אומרת בפשטות. לעיתים, הופכת פעילותה ממרגיזה סתם למסוכנת. אירגוני־החבלה, למשל, הסתכסכו לו בעין רעה על שבערה על האויב המפורש — שיתוף־פעולה עם הכובש הישראלי. "במצב החמור של תחילת הכיבוש, היו מעשי עזרים להתפרש שלא כהלכה, כשיתוף־פעולה עם האויב. אך היום כבר מבינים האנשים מה אני עושה."

מרבית המעשים שהיא עושה דורשים אומץ־לב. האם לא סחורה ריימונד אינה מתארת, אך אינה מצטנעת בויוף: "כשנסענו ברחובות שכם הבורעת, חשבי תי עצמי: 'הנה אנחנו מתקרבים.' חשבי תי שאני יותר אמיצה מהאחרים, אך זה פחד בכל זאת אחז בי. זכרתי מישפט של נטישה: 'הגברים היפים ביותר הם כאשר אתה חי עם הסכנה.'"

במדינה

(המשך מעמוד 26)

כנה יותר היתה קביעתו של מיכה קנת, מנהל חברת פרוות: "לפי תקן שנקבע ע"י משרד־השיכון, מגיע לכל נפש שטח מגורים של 9 מטר מרובעים. משפחת

פועדי־בניין גבריאל לא כדאי להתאמץ.

ואשתו יפה (עם רונית) שימשיכו לסבול

גבריאל מונה חמש נפשות. כיוון שהדייר רה שלהם היא בגודל של 44 מ"ר — אין צורך, בגלל מטר מרובע אחד, לספק לה דירה אחרת."

המצוקה

הבעול ברח

והדירה אחרת

הבעול לא עמד

בהתחייבויותיו — ואשתו תשלם את המחיר — כפינוי!

"לאן אני ילך? כל יום אני פוחדת שיזרקו אותי עם הילד מהבית. מה אני יעשה עם ילד בן שנה ברחוב?" לחרדה של רינה לבב, צעירה מארר קאת בת 30 ואם לתינוק בן שנה, יש בסיס מוצק. בפעם השנייה תוך שנה אחת היא עומדת בפני סכנת גירוש לרחוב. כמו בפעם הראשונה כך גם הפעם — סיבת הגירוש היא אותה סיבה: בעלה לא עמד בהתחייבויותיו הכספיות.

אלא ששמואל לבב, בעלה של רינה לא עמד גם בהתחייבויותיו האחרות. אותן נתן כאשר נשא את רינה לאשה לפני שנתיים. היא היתה אז גרושה. הוא הבטיח לה חיים טובים. אבל חיים טובים לא היו לי אף פעם." מספרת רינה. "היינו רבים והוא היה עובד את הבית לשבוע שבו עיים, בלי להשאיר לי גרוש על הנשמה." באחת הבריות השאיר לה ילד בכיס. הם גרו בדירה בת חדר וחצי. אבל שמר אל לבב לא שילם לא את שכר הדירה ולא את המיסים לעירייה. זה לא עניין את בעלי הדירה. הם זרקו את רינה עם

(המשך בעמוד 33)